

Eflatun'un mağarası

Doç. Dr. Akif Tan

1961 yılında Ankara'da doğdu. 1978 yılında Kuleli Askeri Lisesini, 1985 yılında Gülhane Askeri Tıp Fakültesi'ni bitirdi ve Tıp Tğm. olarak Silahlı Kuvvetler'de göreve başladı. 1990 yılında GATA Genel Cerrahi AB Dalı'nda uzmanlık eğitimine başladı. 1994 yılında genel cerrahi uzmanı olarak, Şırnak Askeri Hastanesi'nin Baştabipliği'ne atandı. 1996 yılında GATA Genel Cerrahi AB Dalı'nda Yrd. Doç. olarak göreve başladı. 2000 yılında kendi isteği ile İstanbul Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'ne atandı. 2002 yılında doçent oldu ve 2004 yılında Kıdemli Albay olarak emekliye ayrıldı. Halen Özel Medipol Hastanesinde çalışmakta olup, yurtiçi dergilerde yayınlanmış 26 makale ve 22 bildiri, uluslararası 6 makale ve 20 bildirisi bulunmaktadır. Evli ve 2 çocuk sahibidir.

Günümüzden iki bin beş yüz yıl önce yazılmış olsa da, Eflatun'un Devlet diyaloglarının yedinci kitabında tasvir ettiği mağara ve insanlar günümüz dünyasında da bizi düşündüren ve bir şeyler anlatan bir tanımlamadır.

İnsan düşüncesinde ciddi kilometre taşlarından biri olan Sokrates milattan önce 468 yılında doğmuş ve 400 yılında ölmüş, bütün ömrünü Atina'da, dökülmüş saçları, tombul yüzü, iri burnu ve hiçte filozofa benzemeyen görüntüsüy-

le, Atinalılarla, çocuklarla, gençlerle her yerde konuşarak, sorular sorarak, dobra dobra fakat ahpabça sohbet ederek gününü geçiren bir filozoftu. Bu uzun sohbetleri, konuşmalarında en sık kullandığı cümleler, "benim tek bildiğim, bir şey bilmediğimi bilmektir" vey a "kendini tanı" idi. Bu sade tarzı içinde savaşlara katılmış hatta bir defasında Alkibiades'i ölümden kurtarmıştı. Gençliğin ahlakını bozuyor, onlara yanlış inançlar öğretiyor diye ölüme mahkum edilmiş ve baldıran zehrini hiç tereddüt etmeden, hatta neredeyse olağan bir şeymiş gibi içerek ölmüştür.

Sokrates öldüğünde 28 yaşında öğrenci-

si olan Eflatun; soylu ve zengin bir ailenin çocuğuydu. Yakışıklı, güçlü kuvvetli bir insandı. Bu nedenle Platon adını aldığı söylenir. Sokrates'in ölümünden sonra uzun süre Atina'dan ayrıлып ancak 40 yaşlarında tekrar dönmüştür. Düşünce bahçesi olan Akademos'ta Sokrates gibi öğrencileriyle, onlara kendini sevdiren bir hoca olmuş ve 80 yaşına kadar düşüncelerini diyaloglar tarzında bir anlatıyla, belki de hiçbir yerde gerçekleşmeyeceğini anladığı en iyi devleti hocası Sokrates'in düşünceleri ile birlikte bu kitapta kurgulamıştır.

Bütün diyaloglarda olduğu gibi, "devlet"te de düşüncelerin hangisi, nereye

Raphael'in Platon'u öğrencileri ile tasvir ettiği tablosu

kadar Sokrates'in, nereye kadar Eflatun'un pek ayrılmaya da ağırlık Sokrates'ten yanadır. Günümüze kadar pek çok çevirisi ve basımı yapılan bu çok tanınan eserin Remzi Kitapevi tarafından basılan, Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz'un çevirisini yaptığı, eski Yunanca'sındaki zorluklarda Azra Erhat'ın yardımcı olduğu bu baskısında, yedinci kitabı ve mağara tasvirini okuyup farklı bir yorumla ele almaya çalışacağım.

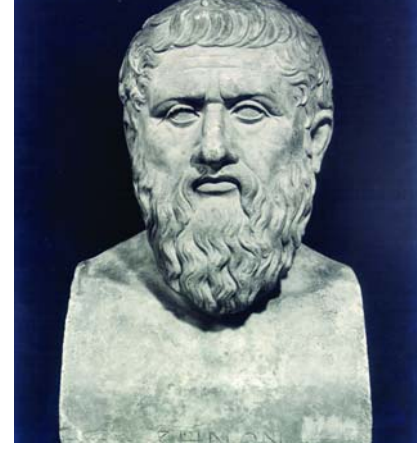
Sokrates şöyle anlatıyor: "Yer altında mağaramsı bir yer, içinde insanlar. Önde boydan boya ışığa açılan bir giriş... İnsanlar çocukluklarından beri ayaklarından, boyunlarından zincire vurulmuş, bu mağarada yatıyorlar. Ne kimildanabiliyor, ne de burunlarının ucundan başka bir yer görebiliyorlar. Öyle sıkı sıkıya bağlanmışlar ki kafalarını bile oynatamıyorlar. Yüksek bir yerde yakılmış bir ateş parıldıyor arkalarında. Mahpus insanlarla ateş arasında dimdik bir yol var. Bu yol boyunca alçak bir duvar, hani şu kukla oynatanların seyircilerle kendi arasına koydukları ve üstünde marifetlerini gösterdikleri bölme var ya, onun gibi bir duvar. Bu alçak duvarlar arkasında insanlar düşün; ellerinde türlü türlü araçlar, taştan, tahtadan yapılmış, insana, hayvana ve daha başka şeylere benzer kuklalar taşıyorlar. Bu taşıdıkları şeyler, bölmenin üstünde görülüyor. Gelip geçen insanların kimi konuşuyor, kimi susuyor. Ama tıpkı bizler gibi! Bu durumdaki insanlar kendilerini ve yanlarındakini nasıl görürler? Ancak arkalarındaki ateşin aydınlığıyla mağarada karşılarına vuran gölgeleri görebilirler. Şimdi bu adamlar aralarında konuşacak olurlarsa, gölgelere verdikleri adlarla gerçek nesnelere anlattıklarını sanırlar. Bu zindanın içinde bir de yankı düşün, geçenlerden biri her konuştuğunda, insanlar bu sesi karşılarındaki gölgenin sesi sanmazlar mı? Bu adamların gözünde gerçek, yapma nesnelere gölgelerinden başka bir şey olamaz ister istemez.

Bu adamların zincirlerini çözer, bilgisizliklerine son verirken, her şeyi olduğu gibi görürlerse, ne yaparlar? Mahpuslardan birini kurtaralım; zorla ayağa kaldıralım, başını çevirelim, yürütelim onu, gözlerini ışığa kaldırsın. Bütün bu hareketler ona acı verecek. Gölgelerini gördüğü nesnelere gözü kamaşarak bakacak. Ona demin gördüğün şeyler sadece boş gölgelerdi, şimdiyse gerçeğe daha yakınsın daha doğru görüyorsun, dersek; önünden geçen her şeyi birer birer ona göstersek, bunların ne olduğuna şaşırır mı? Onu zorla alıp götürsek, dik ve sarp yokuştan çıkartıp, dışarıya gün ışığına sürükleysek, canı yanmaz, karşı koymaz mı? Gün ışığında gözleri kamaşıp bizim şimdi gerçek dediğimiz nesnelere hiçbirini göremeye-

cek hale gelmez mi? Dünyayı görmek isterse buna alışması gerekir. Rahatça görebildiği ilk şeyler gölgeler olacak. Sonra insanların ve nesnelere sudaki yansılarını, sonunda kendilerini. Daha sonra gözlerini yukarı kaldırıp, yıldızları, ayı, gökyüzünü seyredecek, en sonunda da güneşi; ama artık sulara yansıması ile değil, olduğu yerde olduğu gibi. Şimdi ilk yaşadığı yeri, orada bildiklerini, arkadaşlarını hatırlayınca, haline sevinip orada kalanlara acımaz mı? Yeneden mağaraya dönüp eski yerini alsın; gün ışığından ayrılan gözleri karanlığa alışabilir mi? "

Eflatun bu mağarayı ve üst dünyaya çıkan, dönmesi zor olan insanı, kendi filozofisinin de temeli olan ideler dünyası ve gerçeklik için anlatır. Devlet adamlarının filozof olmasını ya da filozofların devlet adamı olmasını bu gerçekliğe erişmiş haliyle insanların yönetici olmasının ancak mükemmel devlet için uygun olacağını anlatmak için bu tasviri kullanmıştır. Biz ise bu sefer mağaradakiler ve dışındakilere günümüz dünyasındaki imajlarla dolu yaşantısı ile 21. yüzyıl insanı olarak bakmaya çalışacağız.

Evinde her akşam televizyon karşısında ve sinema salonlarındaki biz insanlara biraz önce Eflatun'un mağarasındaki insanlar gibi bakınca ne kadar benzediğini, arkadan vuran ışık ve perdedeki gölgeler ile ne kadar benzeştiğini fark edebiliyoruz. 21. yüzyılda insanlığın imajlarla bezenmiş bir dünyada yaşadığını söylemek pek yanıltıcı olmaz herhalde. Lokal kültürel yaşantı ve hayat anlayışı biçimlerinin, yaygın elektronik medya ile tüm dünya kültürlerinde benzerliklere doğru insanları ittiği, giyim tarzından lisan, alışveriş tarzından tüketim alışkanlıklarına kadar yerel kültürün yerini hakim tek bir kültürün almaya başlaması biraz da bu imajların yaygınlığından gelmektedir. İsmail Cem'in dünyada reklam ve medyanın yaygınlığına ve çeşitliliğine rağmen, sahiplerinin iki elin parmaklarından daha az olduğunu ve günümüz insanının zihinsel bir medyatik bombardıman ile etkilendiğini anlattığı makalesini, Erich Fromm'un "olmak" ya da "sahip olmak" çelişkisindeki insanı ile birlikte düşündüğümüzde imajların sahip olmayı, olmanın yerine geçirdiğini görebiliriz. Bilgiye sahip olmak yani kullanılabılır bilginin (enformasyon) kazanılması ve bunun da mülkiyetinin o kişide olması ile biliyor olmak gibi fonksiyonel üretici düşünce sürecinin bir parçası olmayı, yani imajlar dünyasında mutluluk hayalini arayan ve bulduğu hissini taşıyan insanın, Eflatun'un mağarasındaki insan, bilmek ve gerçeği eline geçirip, ona sahip olmak değil, sürekli eleştiri-

Eflatun bu mağarayı ve üst dünyaya çıkan, dönmesi zor olan insanı, kendi filozofisinin de temeli olan ideler dünyası ve gerçeklik için anlatır. Devlet adamlarının filozof olmasını ya da filozofların devlet adamı olmasını bu gerçekliğe erişmiş haliyle insanların yönetici olmasının ancak mükemmel devlet için uygun olacağını anlatmak için bu tasviri kullanmıştır.

rip, araştırarak gerçeğe hep biraz daha yaklaşmak çabasında insanın da mağaradan çıkmaya çalışan insan gibi olduğunu söyleyebiliriz.

Hegel'e göre kavramın kendisini gerçeğe bulması doğa ve gerçeğin kendisini kavramda bulması da akıldır. Gerçeklikten yoksun düşüncede yabancılaşmayı ve çelişkiyi getirir. Medya yolu ile insanların zihninde oluşturulan imajlar ne kadar pazar değeri olsa da işte tam bu noktada insanın gerçeklikten uzaklaşmasına, ne kadar rasyonelleştirilse de rasyonaliteden kopmasına sebep olur. Doğun çelişki ve getirdiği güven kaybı, imajların sunulduğu biçiminde insanlara sağlayacağı söylenen mutluluk ve refahın tam tersine doyumsuzluk ve güvensizlik duygusuna neden olur. Şimdi Eflatun'un mağarasına dönersek, bireysel olarak vicdanının sesini duyma ve gerçekliğe ulaşma çabası tıpkı örnekteki, çökmeye alıştığı için ayağa kalkınca acı duyan insan gibi, zihinsel çaba sarf etmeye ve birazda acı çekmeye katlanmakla olabilir.